

A SZERELEMRŐL

*Az utcák fölött, lépcsőházakban, titkos alagutakban,
régvolt emberek közt feszülő érzésekről*

LOVAS ILDIKÓ

Egy éjszaka azt álmodtam, hogy fokhagymával kenem be a testemet, úgy várom a szeretőmet. Nagyon nyugtalanul aludtam, egyedül a házban. Keveset voltam mindenki nélkül, és nem volt szeretőm. Üres volt a ház, egész nap sétáltam benne, arcomra engedtem a függönyt. Ha leültem az ágyra, megtehettem. Hűvös volt az anyag. Simogatott. A kezemmel nem tudtam mit tenni. Zenét hallgattam, azt tettem a fülemmel. Csavargattam körbe a bokámat, azt tettem a lábammal. Holott egészen mást kellett volna. A nem tudni mit tevő kezemmel. Akár egy szeretővel, együtt lenni, így csak a fuvola szólt, én hangtalan maradtam. Később, amikor már nem is volt jelentősége, rájöttem, hogy mindig, ha útjára indul bennem a vágy, de nem akarom tudni, fuvolát hallgatok. Akár sajtát sikolyaimat. Vagy az alakja miatt.

A fokhagymát utálom. Úgy sikáltam magam a gerezdjeivel, mintha a bőrömön keresztül szeretném a véráramomba juttatni. Mintha az átható szagú gerezdek kéntartalmú olaját akartam volna magamra csepegtetni. És közben vártam a szeretőmet. Később megtudtam, hogy az angolok a vívó kakasokat etetik ezzel a konyhakerti növényvel. Nem szeretem az álmokat bogozni, hagytam. Gondoltam, úgysis kiderül, hogy miért. Értem vívót akarok vagy én akarok valakiért veszett – és persze kergette – kakas módjára megharcolni.

Néhány héttel később történt, amikor a gyereket lefektettem aludni. A fürdéstől egy picit még nedves volt a haja, kemény tapintású, homokszínű haja, mintha állandóan homokvárat építene, és fejét az apró alagutakban tartaná, az illata is olyan volt, pedig finom samponokkal és szappanokkal fürdöttem, akár egy lányt, neveltem az illatok becsülésére,

mégis mindig homokillatú volt a haja, talán belőlem hozta magával, a testemből, abból a titkos világból, ahol még én se érhettem el, de ő ismerte minden gondolatomat és érzésemet, azt is, hogy mennyire megbolondít a homok illata, de nemcsak az, a mésszel kevert dunai homok is a még huzatos, alig felépült házakban, ahogy a szél forgott a szobákban, és szárította a falakat, úgy indult meg bennem mindig is a remegés, sokszor lapultam falakhoz, hűvös, szemcsés, szürke falakhoz. Amikor felépült a házunk, de csak egy szoba volt lakható benne, a többi még szürkén-szemcsésen illatozott, éjjelente sokszor belopóztam, mezítlábasan és pizsamában, odaszorítottam a testemet a falhoz, és vártam. Órákon át, ismeretlen türelemmel, a mesékből tanult kitartással, gondolatok nélkül, ez volt a legfurcsább abban a várakozásban, a gondolatok hiánya, mert különben mindig kitaláltam valamit, a szomszéd gyerekeket nyúztam, a macskámat (háromszínű, szerencsét hozó céda nőtény volt) vagy a babáimat, a fejemből kipattanó ötletek rögtönözte játékokkal, de éjjelente a szoba leghidegebb, északra néző falához tapadva semmi nem volt a fejemben, ott csak a testem dobogott és a szívem, arccal a falnak feszülve. Később jöttem rá – az érzés ugyanolyan volt –, hogy a szerelmet vártam, ötévesen, pici szőke lányként, rizskása fogakkal, a homokillatú szobában. Ennek lehetett következménye, hogy a terhességem nyarán állandóan félig felépült házakat kerestem, szürke, ablak nélküli szobákat, oda rejtőztem, testemben egy elgondolkodtató eseménnyel, várakozva. Néha lekapartam a falból egy keveset, és ami a körmeim alatt maradt, azt szagolgattam az éjszaka folyamán, mély kétségbeeséseim óráiban. Mert azt gondoltam, hogy a gyerek megszületésével vége a szerelemre-várásnak. Ijesztő volt. Ezt hozhatta magával a fiam, ezt a homokillatot, benne lehetett a fejében, pici, puha kobakjában, és ahogy nőni kezdett a haja, úgy kezdett átáradni hajszálaiba. Figyeltem sokszor, megfertőztem-e ijedelemmel, árulásnak érzett várakozásommal, ami nem ellene szólt, csak még nem éreztem úgy – a gömbölyödő hasam és az azt eredményező boldog, meghitt pillanat ellenére sem –, hogy megérkezett, amire húsz éve vártam. Néha félve figyeltem. Gondoltam, nem jó indulás, nem jó útravaló. Aztán kezdtem megnyugodni. Ahogy kezdett megbizonyosodni, hogy a várakozást is magával hozta a világra, kezdtem nem bánni. Mert az élet egyetlen értelme mégiscsak a szerelem meglelése. Azé az egyetlené. Persze nem én jöttem rá, olvastam, hogy így van. Éppen a gyereket fektettem le aludni, amíg a mesét olvasva a fejét simogattam, azt az apró, puha sarjúhajacskát a halántéka környékén, az áttetsző, fehér bőre alatt lüktető vékony kék

ér fölött kunkorodó hajszálatat, belém vágott, hogy ez már megtörtént valahol, ez a jelenet, és az értelme bennem az, hogy a gyerekeknek semmi mást nem adhatunk. „Ujjammal beletúrhattam vizes hajába, átöleltem. Mintha engem ölelne át az anyám. Tenyeremmel nyirkos homlokát simíthattam, s nem is tudtam, a tenyeremet érzem-e vagy a homlokát. A nyakán pedig látszott egy vastag ér. Ha ezt az eret elvágnám, kifolyna a vére. Miért nem mesélsz neki? Elaludt. Az estélyre kell mennünk! Kis fürdőnadrág volt rajta és melltartó fodrokkal. De hiába húzkodta, még nem nőtt bele a melle. Inkább szerelmeskedjünk. És átöleltem. A számban éreztem a szagát; azt a szagot, amit a gyerek száradó hajában és a házukban is.” Aztán már akármiről szólhatnak a történetek. És közben olvastam a mesét: „Aztán levelet írt a királyfinak. Beleírta a levélbe, hogy a kenyér, a hús meg a bor soha el nem fogy, akármennyit eszik-iszik belőle. Azt is megírta, hogy itt már nem válthatja meg, mert nem állotta ki a próbát. »Ha meg akarsz váltani, gyere utánam. Nekeresd várába megyek. Utánam jöhetsz, hogyha igazán akarod.«” A gyerek ijedten szólt közbe, azt kérdezte, mit jelent igazán akarni, meg azt, hogy ennek a mesének is szép lesz-e a vége. Megtudod, ha hagyod, hogy végigolvassam. Ne moco-rogj. És a hajában ott éreztem a homok illatát, és persze, hogy sírni lett volna kedvem, mert én is szeretném tudni, hogy szép lesz-e a vége.

A fokhagyma gerezdjei álomban úgy mállottak szét az ujjaim között, mintha pirítósa dörgölnék, cafatosak lettek. Az erőtől talán, amivel a bőrömhöz nyomtam őket. Talán egy másik illatot akartam kiüldözni magamból, elfelejteni, hogy létezik, az orromban van, zsbongó fájdalommal jár át, akárhányszor a harisnyámat bekapcsolom, ujjaimmal a combom tövéhez érek. Egyedül a házban, a gyerek játékein átlépdelve, kezemmel a becsület útján maradvá próbáltam elfelejteni az álmot, a hőségben, abban a furcsa nyárban, amely már arról szólt, hogy lehet még élni ott, ahol megszülettünk, és éppen ezért a nem-bevégezett, a nem-csak-holnap-van gondolatköre kezdett újra formát ölteni a fejekben, az enyémben is. Igen, ezért álmodhattam a fokhagymáról azon az éjjelen. De hát régen történt mindez, több mint ötven éve. Nem is tudom, miért hoztam szóba.

Nem értem, hogy miért hazudik. Egyáltalán nem ötven éve volt, alig néhány hónapja írta. Azt gondoltam, hogy azért, mert – szerinte – az őszinteség megőrzése az írásban csakis a tárgy önmagunktól való teljes eltávolítása által lehetséges. Legalábbis időben. Akárha nagyon régen történt volna, igen, talán velem. (Mintha a magányt, bármikor jöjjön is, ki lehetne védeni.) A térben nem. Csakis időben akart eltávolodni. A tér, a város állandó rekvizituma. Az én mondataim nem a térképekről kerülnek egymás mellé, nem könyvek adataiként találkoznak különböző sarkokon, csakis a fejemben léteznek. És rólam szólnak. Hogy ki vagyok én, igen, ezt talán rögtön az elején tisztázni kellene. Egyik – nem kedves, de mindenképpen hasznos – író vaskos kötetét olvasgátva figyeltem fel arra a mondatra, hogy az emberi természetet sohasem ismerhetjük ki teljességében. Nem azért jegyeztem meg ezt a mondatot, mert annyira jelentős és fontos, csak sűrűn ismételtette, majdnem mindegyik novellájában leírta. Ezt csak azért mondtam el, hogy hangsúlyozzam, egyáltalán nem fontos, ki vagyok, úgysem ismerhetnek meg.

Mesélhetek a gyerekkoromról, az első szerelemről, a megszületett és meg nem született gyerekeimről, a háborúról, ami nem is létezett, de évekig erről folyt a szó és ezért a vér, igen, de kit érdekel? Hétköznapi történetek. Én gyűlölöm a képmutatást, a lélek „gé-húrjait”, szeretem jól érezni magam, nagyokat főzni azoknak, akiket szeretek, finom italokat inni és hosszan állni a zuhany alatt, hangoskodni a szeretkezés folyamán és nem megöregedni. Nem olvastam eleget, mondják, de mit tudnak ők az életről, a várakozásról a szeretőre, az alkalmat leső, hosszan tartogatott vágyról, a középső ujjról az ágyék mélységeiben. A tépő és szaggató fájdalmat nem lehet könyvekből megismerni, ahhoz bátorság kell és kockázatvállalás. Jó, tudom. Mindez azért van, mert nem szerettem Gruber Emmát. Mert mindaz vagyok, ami ő nem, és lehet, hogy éppen olyan szeretnék lenni, mint ő. Elaléltni a fuvola és a csembaló hangjától, mértékkel sem kortyolgatni a háromcsillagos Metaxát, kevés kávé inni (még ha tejjel is), a szeretőre legfeljebb gondolni, fogalomként helyezni az állítmány mellé és nem valóságként magamba, de nem megy, én megpróbáltam. Nekem semmit nem jelentenek az utcák, a terekről csak az jut eszembe, hogy itt már megszókoltak-e. Nem szeretem őt.

Hihetetlennek tűnhet, amit most elmesélek. Ezt fölösleges volt leírni, mert nem érdekel, hogy elhiszik-e vagy sem, én nem hatásvadász vagyok, nem azt akarom, hogy higgyenek nekem. Számomra csak az a lényeges, hogy tanuljanak abból, amit mondok, minden ember minden szavából tanulni lehet, ez csakis a hallgatótól függ, az ő érzékenységétől, élni

tanuljanak, nem mintha volna rá lehetőség ebben a szűkös környezetben, ahol az utcák úgy érnek egymásba, hogy az emberek egymásnak ütköznek a sarkokon. Mégis. Tehát elmesélem, amit akarok. De előtte szeretném, ha tudnák, miről jutott eszembe ez a történet. Gruber Emma mondta – meggyőződve igazáról és annak hitelességéről –, hogy a lehetőség sokszor több, mint a megtörtént. Már akkor felkaptam a fejem, mert ilyen hülyeséget ritkán hall az ember, különösen ha érzelmekről, szerelemről folyik éppen a szó. Persze ebben a városban ezt is lehet, folytatni a szót, nincs, aki cáfoljon. Én megpróbálom. Nem akarok hősnék látszani, sokszor voltam én is úgy, hogy meghagytam a lehetőséget, eljátszadoztam vele, de nem azért, mert több lehet, mint a valóság. Először is, ezt nem mi döntjük el. Biztosan létezik valamilyen erő, ami – ha kellőképpen őszintén akarunk élni – odafigyel ránk, és eldönti helyettünk, hogy melyik lehetőséget kell kihasználnunk. Amit elmesélek, erről szól. Nem áll szándékomban bugyuta, irodalmiasított magyarázatokat fűzni hozzá, ahhoz az Emma ért, de ő persze nem ismeri ezt a történetet. Üldögéltünk egy kellemes, visszafogott bárban, az asztalon kék és zöld terítők, szárított virágcsokor közönséges kis üvegvázában, jellegtelen zene mellett iszogattuk italunkat, és beszélgettünk. Kellő távolságra ülve egymástól, rettentően vigyázva arra, hogy még véletlenül se érnünk a másikhöz (tudós dolgozatot olvashattunk arról, hogyan adják a férfiak és nők egymás tudtára vonzalmukat öntudatlan gesztusaikkal: a nő leveszi a férfi zakójának hajtókájáról a – semmit –, a férfi hozzáér a nő ruhaujjához. Ezek a jelek, állítja a munka szerzője, egy kiváló pszichológus, nem egyenlíthetőek ki sohasem a bevált és mindenki által ismert jelrendszerrel: szemvillanás, a meztelen bőrhöz – kéz, arc – való hozzáérés, éppen ezért sokat elárulnak azokról az emberekről, akiknél megfigyelhetőek. Leginkább annak bizonyítékai, hogy valami oknál fogva a két ember titkolja a vonzalmat, nem akarja a másik tudtára adni), hiszen felnőtt és okos emberek voltunk, elégedettek életünkkel. A kellemes csevegésben kicsit zavaróan hatott az időnként megjelenő pincér, akinek zöld monokli díszlett a jobb szeme körül, és aki inkább tűnt bokszolónak, mint egy szolid, rezervált bárocska pincérének, diszkkrét csokornyakkendője és vakító fehér inge ellenére, de nem tulajdonítottunk jelentőséget a dolognak. Már indulóban voltunk, amikor nekem – hirtelen – meg kellett keresnem azt a bizonyos helyet, ismeri mindenki a pár perces kínos feszengést, ami idegen helyen keríti hatalmába az embert, mert nem elég, hogy a beszélgetőtárs tudtára kell adni – köhintés, akkor én most . . . –, de meg is kell kérdezni, hogy hol van.

Átvészelttem a szituáció első részét, megbirkóztam a másodikkal, a pincér széles ívben mutatott egy lépcső irányába, ami lefelé vezetett. Addig észre sem vettem, hogy a bárból lépcső vezet valahova. Elindultam, meglehetősen hosszan csoszogtam a félhomályban, amikor – az ajtón belépve rögtön jobbra tessék menni – az ajtón belépve egy hatalmas és sötét helyiségben találtam magam, félmeztelen lányok tekeregtek hosszú póznákon, neccharisnyás társaik homályos zugokban és férfiak ölében, mások éppen indulóban – a taxi megérkezett, mondta valaki mellettem –, életemben nagyobb zavarban nem voltam, megkerestem a jobb oldali ajtót, és a szükségét visszafogva (ilyen helyen mégsem), a falhoz és egyáltalán semmihez sem érve azon kezdtem gondolkodni, hogy mindig, amíg mi fent a kellemes bárban kellemes és távolságtartó beszélgetést folytattunk, a talpunk alatt, a padló alatt, ott vonaglottak a félmeztelen lányok, a férfiak szeme rájuk tapadt, nadrágjuk egyre feszesebb lett. Csak ezt akartam elmesélni.

*

Mostanában egyre sűrűbben jutnak eszembe a régi dolgok, régi gondolataim. Talán mert tél van, és egyedül vagyok, kivel is lennék, a gyereket nem úgy neveltem, hogy mellettem legyen, fiúnak az csak rontás lenne, elég, ha időnként rám telefonál. Persze nem elég, biztosan azért forog a fejemben a múlt, amikor még a kispárnájára hajtottam a fejem, és a Holló királykisasszonyról meséltem neki, minden aggodalommal és félelemmel, hogy a lázas keresés, amiről az ő megszületésével le akartam mondani talán átívódott az ő vérébe, az álmaimmal, amelyek önmagam legyőzésére foganhattak meg bennem: akkoriban találtam ki azt, hogy a lehetőség sokszor több, mint a megtörtént. Hittem is benne, és megelégedtem azzal, hogy a fejemben éljem át a lehetőségeket. A szerelmiekre gondolok. Nem tudom, hogy miért tartanak egyesek olyanoknak, aki számára ez a téma nem létezik. Néha elfeledkezem magamról, és úgy érzem, mintha a jelen történné. Ez jólesik, mert egyre több emlék jut eszembe. A gyerek haját simogattam, igen, az ujjaimban érzem most is a hajszárait, és eszembe jutott, mennyi más funkciót kap a nő teste azzal, hogy anya lesz. Nem most jutott eszembe, most csak az történt, hogy felidéződött bennem, hogy akkor éppen ez jutott eszembe, nemigen tudom érthetően közölni, hogy az emlék emlékére gondolok, de közben arra is, amiről – akkor, mesélés közben – belém vágódott az emlék, egyébként nem is velem történt meg, ha jól meggondolom, most

már kilencvenéves a történet. Előbb azt mesélem el, amelyikről eszembe jutott a másik, annak a gondolatnak a kiváltója, hogy mennyi más funkciót kap a nő teste az anyasággal. A Holló királykisasszonyt olvastam éppen, benne jártunk a télben, nem volt hideg, ez már az után a furcsa nyár után volt, hogy kezdett befejeződni a háborútól való félelem, és nem voltak áramkikapcsolások, tehát újra emberek voltunk, a meleg szobában és az éjjeli lámpa mellett olvastam, hogy a hollóvá változott királykisasszony újra és újra lehetőséget ad a királyfinak arra, hogy megkeresse és megváltsa őt, visszavarácsolja, nővé tegye. Igen, nővé tenni valakit, mindig azt kell jelentse, hogy visszavarácsolja. Befejezve a meseolvasást, leültem a sötét szoba mély foteljába, az arcomhoz ért valamelyik virágom puha levele, és eszembe jutott, hogy néhány hónappal előbb meg kellett volna adni a lehetőséget arra, hogy engem is visszavarácsoljanak, bár nem tudhattam, hogy megvolt-e a szándék, de olyféleképpen éreztem, nem a fejemben kellett volna lejátszani az egészet, talán arra utalt az a kínos jelenet abban a bárban, talán azért volt olyan zaklatott néhány éjszakám. Az történt, hogy a városban, ahová egyetemre jártam, meg kellett jelennem egy barátommal, késői órán. Mivel ráértünk, elmentünk meginni valamit, egy olyan helyre, ahol azelőtt soha nem jártunk. Már amikor beléptünk, elegendő lett, mert a pincér jobb szeme körül zöldes-lilás karika éktelenkedett, és bármennyire is úri – csokornyakkendő, fehér ing – módon volt öltözve, egy közönséges strici benyomását kellette. Elrettentő volt, mégis leültünk, talán a zöld és kék asztalterítők hatottak megnyugtatóan vagy a szalmavirág a csiszolt üvegvázában. Úgy emlékszem, kellemes volt a beszélgetésünk, a megszokottnál őszintébb, és a távolság megtartása ellenére úgy éreztem magam, akár egy rózsa, amely minden erejével szép, haramatos és éppen kinyílt szeretne lenni, abban, de csakis abban a pillanatban, amikor a kert gazdája felé veszi lépteit, hogy észrevegye, meg-simogassa szirmait, leszakítsa?, nem is tudom. A pincér néha odajött, és tolakodóan közvetlen volt. Zavart. Indulni kellett, és hirtelen rádöbentem, hogy azonnal meg kell keresnem a női vécét. Kínos volt, hiszen szóba kellett hoznom a barátom előtt (a rózsa vágya nem a pisilés kényszerének közlése), és meg kellett kérdezni a pincértől, hol van. Túlestem mindkét mondaton, a pincér széles vigyorral és kézmozdulattal egy lépcsősor felé mutatott. A sötétben is éreztem a lépcsők haladási irányából, hogy pontosan a bár alá, a mi asztalunk alá fogok jutni. Amikor az ajtóhoz értem, villózó fényekben néhány félmeztelen lányt láttam hosszú fényes póznára tekeredni, másokat zugokban férfiak

ölében ülni, neccharisnyás lábuk hosszan nyúlt az asztalok mellé, valaki éppen szólt, a taxi megérkezett, és mellettem elhaladt egy ölelkező pár. Belöktem a női mosdó ajtaját, és megálltam, valahol középtájon, nehogy valamihez is hozzáérjek, és nagyon hitványul éreztem magam. Egész idő alatt, amíg beszélgettünk, és óvatos mondatokat fogalmaztam, talán a velem szemben ülő férfi is, alattunk kurvák tették feszessé a férfiak nadrágját. Akkor hát – gondoltam – ez azt jelenti, hogy nem lehet megtörtént a lehetőség, és feszülő hólyaggal fellépdeltem a lépcsőn. Zaklatottan telt a következő néhány éjszakám, mert nem tudtam, mégsem tudtam – bár a kurvák közönségesek voltak, a harisnyájuk itt-ott szakadt –, hogy helyes volt-e esetleges visszavarázsolásom lehetőségét miattuk kihagyni, nem volt-e butaság részemről, hogy egyik pillanatban a lelkemet kiegyenlítettem az övékével (mert mire is vártam volna, ha nem arra, hogy a velem szemben ülő megkívánjon, harisnyás lábamra gondoljon, amíg az italát kortyolgatja), a másikban pedig undorral néztem rájuk, egy rózsa hamvasságával ugye. Ennyi. Nem akarom túlmagyarázni, így csak a fejemben történtek a továbbiak. De szépen és szenvedélyesen. Miután a gyerek már aludt, és én magam is félálomban voltam. Mennyi más funkciót kap a nő teste az anyasággal. Egyik este – mesélés közben – vágódott belém az emlék, nem is a sajátom, aki mesélte már akkor is öreg volt, de rátekeredett a mondatra, ráfonódott az anyaság funkcióinak és a nő testének gondjára, saját, félálombeli szagotott légzésemre, lüktető combommal, amelyre egy hosszan ívelt szemöldököt, kemény hasizmot vágytam volna, kézműves ügyességű tenyeret. Az emlék ideje akkorra tehető, amikor a Kalangyában (Szentteleky Kornél és Csuka Zoltán alapítása, szerkeszti Herceg János) megjelent a Szabadka nagy bűnpere című írás, a szerelmi vágy okozta gyilkosság tárgyalása, amelyből egyetlen híres büntetőjogász sem maradt ki. „Szereplői előkelő társadalmi körökből kerültek ki. (. . .) Haverda Mária, egyetlen gyermekük, a lehető legjobb nevelésben részesült, s amikor kikerült az iskolapadból, hamarosan dédelgetett kedvence lett a társaságnak. Körülrajongták a férfiak, főképp a huszártisztek, mindenki szerelmes volt beléje, alakja, szépsége, modora tették annyira vonzóvá. Természetesen hamar férjhez ment. Apja ügyvédember létére körültekintő volt, amikor a jövődöbéli vót kellett kiszemelnie a sok jelentkező közül, s választása olyan férfira esett, akinek higgadt fellépése, szépen induló közigazgatási karrierje, szolid életmódja megfelelő garanciának látszott arra, hogy jó kezekbe kerül majd a családi vagyon. Ez a férfi Jarmatszki Sándor, Újpest város jegyzője volt. Vojtha

Antal huszárszázados volt, Szabadkán teljesített szolgálatot, és mindennapos vendége volt a Haverda családnak. Szerelmes volt Mariskába, kitaróan udvarolt, szórta tisztí fizetését, hangos mulatozásairól, lovagiaságáról legendákat beszéltek. Kitartó volt még akkor is, amikor szerelme más oldalán bevonult a házasesletbe, és tény az, hogy Haverda Mariskának is tetszett a délceg katonatiszt, aki túlnőtt a polgáriasságon, nagyvonalúbb életlehetőségeket sejtetett, mint a szürke újpesti köztisztviselő. Nem is tartott sokáig a házaseslet, az első gyermek születése után megszakadnak a házastársi kapcsolatok, és csakhamar törvényesen is kimondták a válást. Jánosy Aladár volt a legjelentéktelenebb társadalmi állású figura a társaságban. Aljegyző volt Újpesten, Jarmatszki keze alatt dolgozott, ő is szerelmes volt Mariskába, s ez az olthatatlan szerelem juttatta a börtönbe.” Ebben az időszakban történt az, ami eszembe jutott. A háború közepe volt éppen, vagy inkább második harmada már. Persze Haverda Mariskáék bünténye nem olyképpen szerelmi, ahogyan az az idézetekből tűnhet, de arról talán máskor. Most csak annyi lényeges, hogy Haverda Mariskának volt egy gyereke, ugyanúgy, mint annak a nőnek, akinek egy pici emlékét elmesélem. Hideg tél volt. Annyira hideg csak háborúban szokott lenni, mintha az Isten így is próbálná az embereket, leginkább az asszonyokat, az ő találékonyágukat, ügyességüket. Meg talán az erényüket, becsületüket is védi, mert kinek is volna ideje meg kedve elcicázni egyik-másik tiszttel, ha közben a tűzrevalón kell törnie a fejét – így a mese. Mert az csak a kitalált történetekben van meg a filmekben, hogy mindenféle jóval ellátnak a katonák egy-egy kellemes éjszakáért köszönetül. Vagy ha igen, akkor azoknak adnak, akiknek úgyis van, de a szegény lánynak vagy asszonynak még egy simogatás sem járna ki, annak nincs mása, csak a becsülete, hát vigyáz rá ő is meg a Jóisten, hogy ráküldi a hideget. Az anyósoméknál voltam akkoriban, nem néztek rám szépen, gyűlöltek is talán, mert fodrász voltam meg manikűrös, adtam hát magamra, másként nem lehetett, az úriasszonyok kezét csak úgy foghattam a sajátomba, ha nekem is szép és ápolt a kezem, pirosra lakkoztam, ennyi volt a pucc, de anyósoméknál a szülők között ez nem tetszett. Tudták, hogy munka után rögtön hazafelé indulok a két hónapos gyerekemhez, a borraivaló jól jött, de mert piros körömmel kaptam, az asztalnál lekurvázott az anyósom. A férjem a fronton volt, a mellemet elkötöttem, mert vagy pénzt keresek, vagy szoptatok, azt nem lehetett, hogy fél napot dagadjon a mellem a tejtől, folyjon át a kombinémon, disznózsíros káposztalevelet tett rá az anyósom, pelenkával elszorította, reggelre elapadt a tej, amikor

kiléptem a dunna alól, el se hittem, hogy újra a citrom alakú mellem van a hálóing alatt. Könnyebbség volt mindenképpen. De nem bírtam ki velük, fájtak a szavaik, martak, mint a szél, amíg a rózsét gyűjtöttem, hogy melegben fürdessem a gyereket, sokszor folyt a fürdővizébe patakokban a könnyem és a tejem, talán azért is lett olyan szép bőre a lányomnak. Elmentem tőlük, nem tartóztattak, csak a nagykendőt kértem, hogy belebugyoláljam a két hónapos gyereket a januári kora estében, anyósom velem jött az albérleti szobába. Beléptünk, én még olyan hideg szobában sohasem jártam, a sarkokban zúzvara volt, csak a gyerek nagy barna szeme világitott, az volt az egyetlen melegség. Anyósom vette a kendőt, a nagy, puha, bojtos-rojtos kendőt, és ment, rám csapta az ajtót, itt aztán fogadhatod a kurafikat, ennyit mondott köszönés helyett, én meg álltam, citromhegyes mellem szúrta a ruhámat, a hidegtől megkeményedtek a mellbimbóim, a gyereket bedugtam a dunna alá, sírt, ordított szegény, tisztába kellett volna tenni, de kibontani nem mertem, papirost dugtam a kályhába, a házinéni bedugta a fejét, gyújtóst hozott, végigsimogatta a karomat, szebb érintést azóta se kaptam senkitől, szó nélkül ment ki, én meg befeküdtem a gyerek mellé, és a combjaim közt melegítettem neki a pelenkát. Hosszú, vékony combjaim közé fogtam, szorítottam, akárha ki magamból a kétségbeesést, az érdes vásznat, húszéves voltam, és arra gondoltam, ezt jelenti anyának lenni. Ahogy most visszagondolok azokra az időkre, amelyekről ez az emlék felidéződött, és alapjában nem is erre a történetre, hanem a saját, félálomban töltött éjszakáimra a meseolvasást követően, nem tudom eldönteni, hogy helyesen cselekedtem-e. Akkoriban nem gondolkodtam ezen, minden erőmmel azon voltam, hogy legyőzzem a bennem – akaratom ellenére – kialakuló szerelmet, amelyhez, életemben először, olyan hasogató vágy is társult, amelynek létezéséről csak „kitalált történetekben” hallottam addig, nem arról van szó, hogy nem kívántam azokat, akiket szerettem, de ez más volt, olyan, akárha csatorna volna a testem, és megállás nélkül folyna belőle a víz, szakadatlan esőzések bőséges, illatos vize.

*

Azért ügyesen csinálja, be kell látnom. A hazudozás nagymestere. De miért gondolja, hogy nagyobb távolságra tehet szert saját maga és hőse között, ha távoli évekre helyezi vissza az eseményeket, idegen nőkről szólónak tünteti fel. A bárt, nem tudom, hogyan tudta meg. Talán

hallotta, amikor meséltem. Jellemző, hogy sokat és meggondolatlanul mesélek. Persze nem hagyta ki a lehetőséget, ahogyan írta, szinte magam előtt látom erőlködő arcát, hogy többet hozzon ki belőle annál, ami ott – velem! – történt, szebbé és nemesebbé tegye, de gyöngécske az eredmény, hiányzik belőle a hitelesség. A dolgok ugyanis nem attól lesznek olvashatóak, hogy igazak, hanem hitelességük által. Lehet, hogy én is csak kitaláltam. És ha igen, mi van? Akkor is életszagú, az övé pedig, még ha egész kosárnyi rózsahasonlatot izzad ki magából, vérszegény. Egészen biztos vagyok benne, hogy életében nem élt át igazi gyönyört, nem kapcsolta be férfi előtt a harisnyatartóját, nem borotválta a hónalját azért, hogy csókkal illessék. Inkább azért, mert szemérmességét zavarja a szőr. Irodalmi próbálkozása olyan, mintha temetőről temetőre járna, a sírokról olvasná le a neveket, és – vigyázva persze az elhunytak tisztességére – történeteket rendelne melléjük. Melléjük! Hőseinek semmi köze sincs sem önmagukhoz, sem hozzá. Mennyivel egyszerűbb volna, irodalmilag pedig hitelesebb, ha egy kicsit kinyílna, nem félne attól, hogy ujjal mutogatnak rá esetleges olvasói, ez ő, Gruber Emma, aki hármat sikkant, ha a lába közé nyúlnak. Ha igazán volna írói vénája, tudná, hogy az olvasókat a legkevésbé érdekli az író. Inkább a sikolyok, az azt megelőző és követő történetek, amelyeket viszont kizárólag vagy majdnem csakis azért olvasnak, hogy saját problémáikra és saját döntéseikre találjanak igazolást. Akár templomba járni. Az a megnyugvás, önmagával való egyedüllét és találkozás, ami két mise között történhet az emberrel egy csendes templomban, az irodalmi alkotás sajátja is lehet. Egyetlen föltétel a hitelesség. De hogyan tehetne erre szert egy olyan figura, mint Gruber Emma, aki nem merné leírni azt a mondatot, hogy boldog az a nő, akinek hosszú a nyaka, mert hosszan csókolhatják, mert attól fél, hogy mindenki az ő nyakára szegezné a tekintetét. És ha történetesen neki valóban hosszú nyaka van? Akkor magára gondolva írta le a mondatot? Nevetséges. Talán az a – számomra egyik legkedvesebb – író is önmagára gondolt, amikor leírta, hogy az egészséges férfi úgy, olyan erősen vizek, mint egy csődör? Ráadásul egy nő szemszögéből kockáztatva meg a mondatot. Természetesen Gruber Emma nem olvas ilyen mondatokat, ő csak a régi térképekről megismert és a művészettörténész, építész ismerősei, barátai által leírt Szabadka utcáit rójá, nyakig begombolkozva, elrejtőzve poros könyvek szagát árasztó hősei mögé. Már akartam mondani, csak azért, hogy csúfot úzzek belőle, amikor elolvastam a „fokhagymás” álmáról szóló sorokat, hogy „tisztességes nő nem álmodik ilyeneket”.

(A házban anyaszült meztelenül járkáló, a szobák padlójára hamut hintő férfiről szólt az álom.) De minek mondok ilyeneket. Végül is sajnálom szegényt. Mert ő komolyan venné, sőt. Néha úgy tűnik, valóban szenved attól, hogy ilyen álmai vannak. Vagy voltak. Már én magam se tudok eligazodni az időszövéseben. Viszont, ha jól értettem, az ő alapvető célja a nő–anya–szerető problematika szerelemben feloldott tisztázása. Van erről egy történetem. A csodálatos, bár a felfűtött erotikától már távolodó szerelmes versek ihletője, a szép és bájos lány, a fényképezőgép lenszében tűnődő szeme csupa ártatlanság, egy Bécsből jött vezérkari tiszttel folytatott levelezést, vagy váltott néhány nyugtalan, remegő levelet. Ez a vezérkari tiszt tisztán és pontosan látta azt az ívet, amit a költő – tettének mozgatórugóival az irodalomtörténések foglalokznak, én csak élvezem a sorokat – tört meg, ugyanúgy, akár tette volna egy banktisztviselő. Amiért én ezt most elmesélem, annak a gondolatnak megkockáztatása, hogy vannak feloldhatatlan ellentétek az életben, ilyen az a hármás is, amit Gruber Emma boncolgat, próbál kibogozni. Ezeket nem megoldani kell, hanem élni velük. A levél így szól: „Milyen szép Maga, nem is olyan, mint egy magyar lány. Finom franciák, vagy távoli lengyel kisasszonyok között (. . .) vannak ilyen szőke, selymes hajú, kis lábú, kis kezű, törekenyen álmódzó teremtések. Szomorú játékoság és szomorú okosság a Magáé. Az ilyen emberek sokat szenvednek, és az a sorsuk, hogy magukban szenvedjenek. Mi lesz –, mi lehet Magából? Jól férjhez fog menni. Ez még nem minden.” Erről szólnak az igazi történetek, ezért szeretek én inkább élni, jókat olvasni és az ellentéteket nem megoldani, csak feloldani. A Gruber Emma is jobban tenné, ha inkább jókat (és nem mindenáron okosakat) olvasna, és élne egy keveset. Többet megtudna a hitelességről, ami nem azonos a valósággal. Gondoljunk csak a hosszú nyakra: egyaránt lehet libáé és hattyúé.

*

Nem kedvelem a közönségességet. Sohasem is kedveltem. A kérdések feltevése és megválaszolása olyan hosszú út eredménye, amelynek megtételére kevesen képesek. És abban sem vagyok biztos, hogy – amint a napokban hallottam, kinevettek a lehetőség és a megtörtént általam kiépítette viszonya miatt – az utat a valóságban, önnön életünk, kialakított mindennapjaink kockáztatásával kell megtenni. Ezek meglehetősen egyszerű szavak; arra gondolok, hogy

„akik cselekszenek
tönkreteszik
akik megragadják
elvesztik”.

Persze majdnem mindig cselekvésre kényszerülünk. A napokban elmentem a templomba. Arra a megnyugvásra, önmagammal való egyedüllétre és találkozásra volt szükségem, amit csak két mise között kaphat meg az ember egy csendes templomban. A cselekvésre kényszerülésnek ez is egy módja, járni-kelni, elmenni valahová, betérni. Templomba ritkán járok, nem a hit hiányzik belőlem, inkább az érzés, hogy jogom van rá. Segítséget kérni, magyarázatot, bizonyosságot. Oka van ennek is, Magdolna napja az. Nyáron huzatosak a templomok, a hőség, az emberek verítéke, a levegőtlenység miatt tárják ki mise előtt a hatalmas ajtókat. Júliusban, Magdolna napja körül a liliumok miatt is. Bódító illatuktól mindenki a padokba hanyatlana, a kóristák leszédülnének a karzatról, s ha sokáig senki sem járna arra, végül a sárga bibékről a por az emberek, az álomba szenderült hívők fejére hullana, a keskeny fehér szirmok pedig a kövezetre, a nyáron is hűvös-kockás templom kövére. Elsárgulnának a hosszú, kemény, zöld szárai a liliumoknak. Azért tárják ki az ajtókat, hogy ilyesmi ne történjen. De nem tudom, hogy délután, a pilledt-tikkadt nyári délutánban, amikor senki nem jár a templomba, nincs mise, a pap is rövid ujjú ingben elmélkedik a hatalmas képektől nehéz falú szoba hűvösében, miért nem zárják be a templom ajtaját. De ez így nem pontos. Mert bezárják, hogyne tennék. Nincs is miért nyitva hagyni. Csak akkor egyszer hagyták nyitva. Talán nekem. Rettegéses döntés előtt álltam – ez most igazán az én emlékem –, a percekből sehogyan sem akartak napok lenni, elmúltak. Péntek délután volt.

(Folytatjuk)